OLIY O`QUV YURTI TALABALARI TA'LIM NATIJALARINI BAHOLASHNING NAZARIY ASOSLARI

Azimjon Xamdamov
Termiz davlat universiteti 2 kurs magistranti
azim270893@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu tezis oliy ta'lim talabalari o`rtasida ta'lim natijalarini baholashning nazariy asoslarini o`rganadi. Butun dunyo bo`ylab ta'lim tizimlari uzluksiz evolyutsiyani boshdan kechirar ekan, oliy ta'lim samaradorligini baholash uchun keng qamrovli va mustahkam asosga ehtiyoj birinchi o`ringa chiqadi. Belgilangan ta'lim nazariyalari va metodologiyalariga tayangan holda, ushbu tezis oliy ta'lim talabalarining ta'lim natijalarini baholash uchun nazariy asos yaratishga qaratilgan. Asosiy tamoyillar, modellar va asoslarni o`rganish orqali tezis baholash jarayonini chuqurroq tushunishga hissa qo`shish va o`qituvchilar, ma'murlar va siyosatchilarga oliy ta'lim sifatini oshirishda yo`l-yo`riq ko`rsatishga qaratilgan.

**Kalit so`zlar:** Ta'limni baholash; Oliy ma'lumot; Nazariy asos; O`quv natijalari; Baholash modellari; Ta'lim o`lchovi.

Аннотация: В данной статье рассматриваются теоретические основы оценки образовательных результатов студентов высшей школы. Поскольку образовательные системы во всем мире продолжают развиваться, необходимость во всеобъемлющей и надежной системе оценки эффективности высшего образования становится первостепенной. Целью данной статьи является создание теоретической основы для оценки образовательных результатов студентов высших учебных заведений на основе существующих образовательных теорий и методологий. Изучая основные принципы, модели и рамки, статья призвана способствовать более глубокому пониманию процесса оценки и помочь преподавателям, администраторам и политикам в повышении качества высшего образования.

Ключевые слова: Образовательная оценка; Высшее образование; Теоретические основы; Результаты исследования; модели оценки; Воспитательная мера.

Abstract: This article examines the theoretical foundations of the assessment of educational outcomes among students of higher education. As educational systems around the world continue to evolve, the need for a comprehensive and robust framework for evaluating the effectiveness of higher education becomes paramount. Based on established educational theories and methodologies, this article aims to create a theoretical basis for evaluating the educational outcomes of higher education students. By studying the main principles, models and frameworks, the article aims to contribute to a deeper understanding of the evaluation process and to guide teachers, administrators and policy makers in improving the quality of higher education.

Keywords: Educational assessment; Higher education; Theoretical basis; Study results; Assessment models; Educational measure.

Oliy ta'limning dinamik manzarasida ta'lim natijalarini baholash o`quv dasturlari sifati va samaradorligini ta'minlashda muhim ustun bo`lib qoladi. Ta'lim muassasalari global miqyosda bilimlar iqtisodiyotining rivojlanayotgan talablariga javob berishga intilayotgan bir paytda, oliy ta'lim talabalarining yutuqlarini baholash uchun mustahkam nazariy asoslarni yaratish zarurati tug`iladi. Ushbu tezis oliy ma'lumotli talabalar o`rtasida ta'lim natijalarini baholashga asos bo`lgan nazariy tamoyillarni o`rganishga kirishadi. Ushbu so`rovning ahamiyati uning pedagogik amaliyotlar, institutsional siyosatlar va ta'lim sifati bo`yicha kengroq ma'lumot berish salohiyatidadir. Belgilangan nazariyalar va kontseptual asoslarni o`rganish orqali ushbu tezis oliy ta'lim natijalarini baholashning nozik tomonlarini yoritishga, o`qituvchilar, ma'murlar va siyosatchilar uchun qimmatli fikrlarni taqdim etishga intiladi.

Tezis o`rganish va baholashning zamonaviy istiqbollarini shakllantirgan asosiy ta'lim nazariyalarini tekshirish bilan boshlanadi. Bixeviorizmdan konstruktivizmgacha bo`lgan har bir nazariya o`quvchilar yutuqlarining nuanslarini tushunishimiz mumkin bo`lgan obyektivni taqdim etadi. Ushbu nazariy ustunlarga asoslanib, tezis oliy ta'lim natijalarini baholash uchun maxsus moslashtirilgan modellar va asoslarni o`rganadi. Bloom taksonomiyasidan natijaga asoslangan ta'limgacha, bu modellar o`quvchilar bilimining ko`p qirrali o`lchovlarini baholash uchun tizimli yondashuvlarni taklif qiladi.

Bundan tashqari, tezis texnologik taraqqiyot, xilma-xil ta'lim muhiti va o`zgaruvchan paradigmalar bilan ajralib turadigan oliy ta'limning rivojlanayotgan manzarasiga bag`ishlangan. Shu nuqtai nazardan, bu yerda keltirilgan nazariy tamoyillar kompas bo`lib, o`qituvchilar va muassasalarni zamonaviy ta'lim landshafti talablariga mos keladigan samarali va mazmunli baholash amaliyotiga yo`naltiradi. Ushbu nazariy tadqiqni boshlar ekanmiz, umid qilamizki, olingan tushunchalar nafaqat baholash jarayoni haqidagi tushunchamizni chuqurlashtiribgina qolmay, balki manfaatdor tomonlarga oliy ta'limda doimiy takomillashtirish madaniyatini rivojlantirishga imkon beradi. Nazariy nuqtai nazarlarni umumlashtirish orqali ushbu tezis butun dunyo bo`ylab oliy ta'lim talabalarining ta'lim tajribasi va natijalarini oshirishga bag`ishlanganlar uchun yo`l xaritasini taqdim etib, ta'limni baholash bo`yicha davom etayotgan muloqotga hissa qo`shishga intiladi. Baholash ta'lim tizimida muhim rol o`ynaydi va o`qitish jarayonlarining samaradorligini baholash vositasi bo`lib xizmat qiladi. Maqsad nafaqat bilim berish, balki tanqidiy fikrlash va ko`nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan oliy ta'lim sharoitida ta'lim natijalarini baholash yanada muhimroq bo`ladi. Ushbu tezis oliy ta'lim talabalari faoliyatini baholashning nazariy tamoyillarini o`rganadi, ta'lim natijalarini o`lchash va baholashda o`qituvchilar foydalanadigan asosiy tushuncha va yondashuvlarni o`rganadi.

Baholash ta'limda, xususan, oliy ta'limda hal qiluvchi rol o`ynaydi, chunki u talabalarning ilmiy yutuqlarini belgilaydi va ularning bilim va ko`nikmalarini o`lchovi sifatida qo`llaniladi. Oliy ta'limda ta'lim natijalarini baholash murakkab va ko`p qirrali jarayon bo`lib, uning asosliligi, ishonchliligi va adolatliligini ta'minlash uchun nazariy tamoyillarni chuqur anglashni talab qiladi. Oliy ta'limda baholashning nazariy tamoyillari baholash amaliyotini ishlab chiqish va amalga oshirishga rahbarlik qiluvchi bir qator tushuncha va asoslarni o`z ichiga oladi. Ushbu tamoyillar ta'lim nazariyasi va tadqiqotlariga asoslangan bo`lib, ular samarali baholash usullari va vositalarini loyihalash uchun mustahkam poydevor yaratadi. Oliy ta'limda baholashning asosiy nazariy tamoyillaridan biri bu haqiqiylikdir. Haqiqiylik baholashning o`lchash uchun mo`ljallangan narsani aniq o`lchash darajasini bildiradi. Boshqacha qilib aytganda, haqiqiy baholash muayyan kurs yoki dasturning ta'lim natijalariga mos keladigan bilim, ko`nikma va malakalarni baholashi kerak. To`g`riligiga erishish uchun baholashlar o`quv maqsadlariga mos kelishi va o`quv dasturida ko`zda tutilgan mazmun va ko`nikmalarni mos ravishda tanlab olishi kerak. Ishonchlilik baholashning yana bir muhim nazariy tamoyilidir. Ishonchlilik vaqt va turli kontekstlarda baholash natijalarining izchilligi va barqarorligini anglatadi. Ishonchli baholash o`xshash sharoitlarda bir xil talabalar guruhiga o`tkazilganda izchil natijalar berishi kerak. Ishonchliligini ta'minlash uchun baholash topshiriqlari va reyting rubrikalari yaxshi aniqlangan va standartlashtirilgan bo`lishi kerak va baholovchilar ularni izchil qo`llash uchun o`qitilishi kerak.

Adolat - axloqiy va ijtimoiy adolat nuqtai nazaridan kelib chiqqan baholashning asosiy tamoyilidir. Adolatli baholash barcha talabalarga, ularning bilimi va sharoitlaridan qat`i nazar, o`z bilim va ko`nikmalarini namoyish qilish uchun teng imkoniyatni ta'minlashi kerak. Baholashda adolatlilikka turli xil ta'lim uslublari, madaniy kelib chiqishi va qobiliyatlarini moslashtiradigan turli baholash usullarini qo`llash orqali erishish mumkin. Haqiqiylik nazariy tamoyil bo`lib, baholash topshiriqlarining real yoki haqiqiy kontekstlarni aks ettirish zarurligini ta'kidlaydi hamda o`quvchilardan bilim va ko`nikmalarini murakkab va mazmunli qo`llashni talab qiladi. Haqiqiy baholash konstruktivistik ta'lim nazariyasi tamoyillari bilan chambarchas bog`liq bo`lib, u talabalar

real muammolarni hal qilishda va o`z bilimlarini kontekstga boy muhitda qo`llashda faol ishtirok etganda o`rganish eng samarali bo`lishini ta'kidlaydi.

Formativ baholash - bu nazariy tamoyil bo`lib, u o`quvchilarning o`rganishi va takomillashtirishni qo`llab-quvvatlash uchun baholash bo`yicha fikr-mulohazalardan foydalanishga qaratilgan. Formativ baholash o`quvchilarga o`z yutuqlari to`g`risida doimiy fikr-mulohazalarni taqdim etadi va yaxshilanishi lozim bo`lgan sohalarni aniqlashga yordam beradi. O`z vaqtida fikr-mulohazalarni taqdim etish orqali formativ baholash o`quvchilarni o`z bilimlarini egallashga va o`z-o`zini tartibga soluvchi ta'lim strategiyalarida ishtirok etishga undaydi. Oliy ta'limda ta'lim natijalarini baholashda javobgarlik tushunchasini ham hisobga olish kerak. Oliy ta'lim muassasalari o`z ta'lim dasturlari sifati uchun javobgar bo`lganligi sababli, baholash amaliyoti talabalarning yutuqlari va dastur samaradorligini isbotlash uchun ishlab chiqilishi kerak. Bu ko`pincha turli muassasalarda talabalar va dasturlarning ish faoliyatini solishtirish uchun standartlashtirilgan baholash va tashqi taqqoslashdan foydalanishni o`z ichiga oladi. Oliy ta'limda baholashning nazariy tamoyillarida texnologiya ham hal qiluvchi o‘rin tutadi. Onlayn ta'lim platformalari va raqamli baholash vositalaridan tobora ko`proq foydalanish bilan o`qituvchilar talabalar uchun boy, haqiqiy va shaxsiy tajribani ta'minlaydigan innovatsion baholash usullarini ishlab chiqish imkoniyatiga ega. Biroq, baholashda texnologiyadan foydalanish foydalanish imkoniyati, xavfsizlik va ma'lumotlarning maxfiyligi kabi masalalarni diqqat bilan ko`rib chiqishni ham talab qiladi.

Ta'lim maqsadlariga muvofiqligi:

Oliy ta'limda baholash muayyan dastur yoki kursning umumiy ta'lim maqsadlari va maqsadlariga mos kelishi kerak. Ushbu moslashtirish baholashlar o`quvchilar nimani o`rganishi va erishishi kutilayotganini o`lchash uchun mo`ljallanganligini ta'minlaydi. Bloom taksonomiyasi kabi nazariy asoslar ko`pincha ta'lim maqsadlarini tasniflash uchun qo`llaniladi, ma'lumotni asosiy eslab qolishdan tortib, tahlil, sintez va baholash kabi yuqori darajadagi fikrlash qobiliyatlarigacha turli kognitiv darajalarga qaratilgan baholashlarni ishlab chiqishga rahbarlik qiladi.

Haqiqiylik va ishonchlilik:

Baholashning ikkita asosiy printsipi haqiqiylik va ishonchlilikdir. Haqiqiylik baholash o`lchamoqchi bo`lgan narsani o`lchashini ta'minlaydi, ishonchlilik esa baholash natijalarining izchilligi va barqarorligini anglatadi. Ta'lim va psixologik test standartlari kabi nazariy modellar baholashning haqiqiyligi va ishonchliligini ta'minlash uchun asos bo`lib xizmat qiladi. Natijalarning aniqligi va ishonchliligini oshirish uchun o`qituvchilar turli strategiyalardan, jumladan, bir nechta baholash usullari va rubrikalaridan foydalanishadi.

Shakllantiruvchi va summativ baholash:

Oliy ta'limda baholashni keng ma'noda formativ va summativ baholashga bo‘lish mumkin. Formativ baholash o`quv jarayoni davomida amalga oshiriladi, davomiy ta'lim va o`qitishni yaxshilash uchun talabalar va o`qituvchilar uchun fikr-mulohazalarni taqdim etadi. Boshqa tomondan, yig`indiviy baholash umumiy o`quv natijalarini baholash uchun kurs yoki dastur oxirida o`tkaziladi. Ta'limni baholash (AfL) va Ta'limni baholash (AoL) modellari kabi nazariy asoslar oliy ta'limda formativ va summativ baholash amaliyotlarini integratsiyalashuviga rahbarlik qiladi.

Haqiqiy baholash:

Haqiqiy baholash bilim va ko`nikmalarni real sharoitlarda qo`llashga urg`u beradi. Haqiqiy baholashning nazariy tamoyillari talabalarning qobiliyatlari kelajakdagi kasblarida duch keladigan qiyinchiliklarni aks ettiradigan sharoitlarda baholanishi kerakligini tan oladi. Ushbu yondashuv ko`pincha haqiqiy ish stsenariylarini taqlid qiluvchi, mavzuni chuqurroq tushunishga yordam beradigan va amaliy ko`nikmalarni rivojlantirishga yordam beradigan vazifalar va loyihalarni yaratishni o`z ichiga oladi.

Inklyuzivlik va adolatlilik:

Baholashning nazariy tamoyillari adolatli va inklyuziv baholash jarayonlarini yaratish muhimligini ta'kidlaydi. Baholash dizaynlari turli xil o`quvchilar populyatsiyasini hisobga olishi kerak, bu baholash usullari madaniy jihatdan sezgir va noto`g`ri fikrlardan xoli bo`lishini ta'minlashi kerak. Universal Design for Learning (UDL) tizimi inklyuziv ta'lim muhitini qo`llab-quvvatlovchi turli o`quv uslublari va ehtiyojlarini hisobga olgan holda baholashni yaratish bo`yicha nazariy yo`l-yo`riq beradi.

Xulosa qilib aytganda, oliy ta'lim talabalarining ta'lim natijalarini baholashning nazariy tamoyillari baholash amaliyotini ishlab chiqish, amalga oshirish va baholash uchun mustahkam asos yaratadi. Haqiqiylik, ishonchlilik, adolatlilik, haqiqiylik, formativ baholash, hisobdorlik va texnologiya tamoyillarini birlashtirgan holda, o`qituvchilar va muassasalar o`zlarining baholash amaliyotlari mazmunli, samarali va o`quvchilarning turli ehtiyojlarini aks ettirishini ta'minlashlari mumkin. Oliy ta'lim landshafti rivojlanishda davom etar ekan, ushbu nazariy tamoyillar baholash amaliyotini doimiy ravishda takomillashtirish va talabalarning bilim olish natijalarini oshirish uchun mustahkam asos yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Шомирзаев, М., & Авазов, Ж. (2021). OLIY TA'LIM TIZIMIDA BO 'LAJAK MUHANDISLARNING TAYYORLASHNING BA'ZI JIHATLARI. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 4(4).
2. Abdurasulovich, Hamidov Jalil, and Murodova Aziza Yorqin Qizi. "VIRTUAL TA'LIM TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA BO'LAJAK MUHANDISLARNING KASBIY KOMPITENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNINGNING NAZARIY ASOSLARI." Science and innovation 2, no. Special Issue 10 (2023): 182-189.
3. Ismoyilovich, Kamolov Olim, and Turgunboyev Mirzabek Rustambek o'g'li. "OLIY PEDAGOGIK TA'LIMDA "INFORMATIKANING NAZARIY ASOSLARI" FANINI INTERFAOL USULLAR YORDAMIDA O 'QITISHNING METODIK JIHATLARI." INNOVATIVE DEVELOPMENTS AND RESEARCH IN EDUCATION 2, no. 19 (2023): 121-126.
4. Mirzayeva, F., 2022. KREDIT MODUL TIZIMINING AMALIYOTGA JORIY ETILISHI. *Евразийский журнал академических исследований*, *2*(11), pp.479-484.

WORDLY KNOWLEDGE